

WALLY VAN HALL

BANKIER VAN HET VERZET

65 jaar na de bevrijding heeft Walraven van Hall (Wally) een monument gekregen: een bronzen boom ligt als een gevelde reus tegenover De Nederlandsche Bank in Amsterdam. In 1945 werd de jonge bankier geroemd als bruggenbouwer en een leidende figuur in het verzet. Maar het verhaal van Wally van Hall raakte sindsdien in vergetelheid.

Wally van Hall – schuilnaam Van Tuyl – was mede-oprichter van de bank van het verzet: het Nationaal Steunfonds (NSF). Met illegale leningen en een miljoenenfraude bij De Nederlandsche Bank wist het NSF ruim 83 miljoen gulden* te verdelen onder slachtoffers van de bezetting en talloze verzetsgroepen. Zo'n organisatie was tijdens de Tweede Wereldoorlog uniek in Europa. Wally was de onbetwiste leider van het NSF in West-Nederland.

Op 27 januari 1945 is Wally van Hall door de Duitsers gearresteerd. Hij is op 12 februari in Haarlem gefusilleerd, drie maanden voor de bevrijding.

**Omgerekend naar nu zo'n 450 miljoen euro.*

ZEEMAN EN VADER

Wally van Hall groeide op in een Amsterdamse familie van bankiers en bestuurders. Maar hij wilde iets anders. Wally ging naar zee. Hij werd derde stuurman op de grote vaart bij de NV Koninklijke Hollandsche Lloyd. In 1929 bleken zijn ogen te slecht voor het zeemanswerk. Hij moest stoppen met het turen naar de einder, vertrok naar New York en werd alsnog bankier.

Terug in Nederland trouwde hij met Tilly den Tex, zijn grote liefde. Zij kregen drie kinderen. In maart 1940 werd hij compagnon in het bankiershuis Wed. J. te Veltrup & Zoon. Toen de oorlog uitbrak woonde het jonge gezin in Zaandam. Wally ging bijna dagelijks naar de Amsterdamse effectenbeurs. Daar legde hij de contacten voor zijn werk als bankier van het verzet.

BANKIER EN 'OLIEMAN'

Wally van Hall was meer dan bankier van het verzet. Hij was ook een bindende figuur. In 1944 nam hij het initiatief tot De Kern, een wekelijks overleg van verzetsgroepen die zich bezighielden met onderduikers en vervalsingen. Maar ook gewapende acties en liquidaties werden hier besproken. Door zijn charme en leiderschap slaagde Wally er telkens in om een gesmeerde oplossing te bedenken voor netelige kwesties. Dit leverde hem de bijnaam De olieman op.

De combinatie van bankier en 'olieman' maakte van Wally van Hall een centrale figuur in het verzet. Dit betekende dat hij vanaf 1943 voortdurend onderweg was, op schuiladressen verbleef en als spin in het web overal opdook.

KOPSTUKKEN VAN HET NSF

Het Nationaal Steunfonds (NSF) werd in 1943 opgericht door Wally van Hall en Iman van den Bosch (1891-1944). Zij werkten beiden sinds 1941 voor de Zeemanspot, een fonds voor hulp aan vrouwen van zeelieden onder leiding van de Rotterdamse kapitein Abraham Philippo. Toen in 1943 het verzet toenam en steeds meer mensen hulp nodig hadden, besloten Wally van Hall en Iman van den Bosch om de hulp uit te breiden.

De belangrijkste kopstukken van het NSF waren: Wally van Hall, Iman van den Bosch en Andreas J. Gelderblom. Zij troffen elkaar wekelijks in Utrecht.

Iman J. van den Bosch was directeur buitenlandse expeditie bij Philips in Eindhoven. Hij raakte betrokken bij spionageactiviteiten en dook in oktober 1942 onder in Groningen om aan arrestatie te ontkomen. Van den Bosch werd op 18 oktober 1944 gearresteerd en op 28 oktober 1944 in Westerbork gefusilleerd.

Andreas J. Gelderblom werkte ook bij Philips, als chef Afdeling Industrie. Hij gaf leiding aan het NSF in het zuiden van Nederland.

Gijs van Hall speelde een cruciale rol bij het afsluiten van miljoenenleningen en was de bedenker van de wisseltruc met schatkistpapieren. Na de oorlog was Gijs van Hall burgemeester van Amsterdam, van 1957 tot 1967.

DE GELDSTROOM VAN HET NSF

De Zeemanspot verstrekke maandelijks in het geheim uitkeringen aan zo'n 6000 vrouwen van zeelieden en marinepersoneel die geen salaris meer kregen. Aan wie, hoeveel, waarom; alles werd bijgehouden.

Het NSF werkte min of meer op dezelfde manier, maar gaf steun aan veel meer mensen: Joodse onderduikers, mannen die weigerden om in Duitsland te gaan werken, gezinnen van gevangen verzetsstrijders en bijvoorbeeld aan ambtenaren die waren ontslagen vanwege hun anti-Duitse houding.

In de loop van de oorlog was steeds meer geld nodig om het verzet te financieren. In mei 1945 had het NSF – de bank van het verzet – ruim 83 miljoen gulden* verdeeld onder vele tienduizenden mensen die hulp nodig hadden en verzetsgroepen.

Bijna niemand wist waar al dat geld vandaan kwam. Inkomsten en uitgaven waren streng gescheiden, zodat de twee elkaar niet in gevaar zouden brengen in geval van ontdekking. Alleen Wally van Hall wist alles van beide kanten van 'de bank'. Samen met zijn broer Gijs beheerde hij de afdeling inkomsten van het NSF: het Disconto Instituut.

Door het hele land waren er 23 NSF-districten, met districtshoofden, kassiers, administrateurs en geldlopers. Zij hielden zich voornamelijk bezig met de uitgaven. Bij elkaar zo'n 2000 medewerkers die koffers geld vervoerden, loonzakjes aan huis brachten, verzetsgroepen steunden of de boekhouding deden. De maandelijkse uitkeringen aan duizenden gezinnen, verspreid over bijna het hele land, werden met kwitanties geregistreerd en bijgehouden in een kaartstelsel.

Behalve de steun aan slachtoffers van de bezetting financierde het NSF talloze verzetsgroepen, zoals de Persoonsbewijzen-centrale, de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers, spionagegroepen, illegale kranten, knokploegen en later de Binnenlandse Strijdkrachten.

HET BEHEER VAN EEN ILLEGALE BANK

Om de geldstroom op gang te houden, drong Wally van Hall er op aan voortaan alleen nog grote bedragen te lenen van minstens 25.000 gulden. Zo hoopte hij bovendien het risico op ontdekking te verkleinen. Samen met zijn broer Gijs bracht hij systeem aan in een ingewikkeld web van illegale leningen. Alle leningen werden in code geadministreerd.

Ook aan de uitgavenkant van het NSF, waar de meeste NSF-medewerkers werkten, werd alles precies bijgehouden. Aanvragen voor steun werden gecontroleerd. En alle betalingen werden geregistreerd,

zodat na de oorlog verantwoording kon worden afgelegd aan de Nederlandse Staat.

GARANTIE UIT LONDEN

Wally en Gijs van Hall leenden miljoenen bij banken. Ze beloofden de bankdirecteuren dat ze hun geld na de oorlog terug zouden krijgen. In januari 1944 ontving het NSF een officiële garantie van de regering in ballingschap. De Nederlandse regering stond garant voor 30 miljoen gulden. Een geheim agent bezorgde dit document op microfilm bij Wally van Hall, al had hij de opdracht gekregen het bij Iman van den Bosch te bezorgen. In Londen dacht men namelijk dat Van den Bosch de leider was van het NSF. Maar de geheim agent had geen adres van Van den Bosch en wist via via wel het adres van Walraven van Hall in Zaandam te achterhalen.

In de laatste maanden van de oorlog namen de uitgaven van het NSF explosief toe. De regering in Londen verhoogde de garantie tot 80 miljoen gulden. In mei 1945 had het NSF 83 miljoen gulden bijgedragen aan het verzet.

BANKFRAUDE VOOR DE GOEDE ZAAK

De Nederlandse regering in Londen riep op 17 september 1944 op tot een staking van de Nederlandse Spoorwegen, om het Duitse troepentransport stil te leggen. De staking duurde ruim zeven maanden.

Het NSF betaalde de salarissen van de 30.000 stakers. Hoe kwam het NSF eind 1944 aan zoveel geld?

De Nederlandsche Bank – toen nog aan het Rokin in Amsterdam – bewaarde schatkispromessen: kortlopende staatsleningen die elk 100.000 gulden waard waren. Wally en Gijs lieten schatkistpromessen namaken. Deze wisselden ze om voor de echte, met hulp van C.W. Ritter, hoofdkassier van De Nederlandsche Bank. De echte promessen konden ze nu bij andere banken verzilveren. Zo werd voor 51 miljoen gulden uit de kluis van De Nederlandsche Bank gehaald. (Zie de infografiek voor gedetailleerde informatie over de wisseltruc.)

Bij vijf banken werden rekeningen geopend op naam van het Fonds Stilgelegde Bedrijven, hoofdgroep Industrie. Gijs van Hall had deze naam ‘geleend’. Het leek een rijk fonds waaruit lonen werden betaald. In werkelijkheid was het leeg. Namens dit fonds verzilverde het NSF de schatkistpromessen. In notitieboekjes werden de bedragen onder de codenaam ‘Tante Betje’ bijgehouden.

HET SYSTEEM VAN WALLY

Wally en Gijs van Hall hadden als jonge bankiers goede contacten in de bankwereld en op de Amsterdamse effectenbeurs. Daardoor konden zij illegale leningen afsluiten bij rijke particulieren en bevriende bankdirecteuren. De banken hielden met creatief boekhouden hun

leningen aan het NSF buiten de boeken. Wally van Hall bedacht een systeem met kwitanties en codes om de leningen veilig te registreren.

Geldschieters kregen als bewijs voor hun lening een oud aandeel of een verlopen geldbiljet. Het nummer van dit waarde-loze waardepapier werd in een notitieboekje genoteerd met het verschuldigde bedrag ernaast. Soms stond er 50 x. Dat betekende 50 x 1000 gulden. Bij ontdekking zouden de Duitsers niets van deze administratie begrijpen. Want wat betekent bijvoorbeeld '4 % Wladikawkas 1896 No 91615 1000'? Voor de geldschietter was het waardeloze waardepapier een kwitan-tie waarmee hij na de oorlog zijn geld kon terugkrijgen.

NA DE OORLOG

Direct na de oorlog werd begonnen met de afwikkeling van alle financiële transac-ties van het NSF. Leningen werden door de Nederlandse Staat terugbetaald en de wisseltruc met de schatkistpromessen werd rechtgetrokken.

Het NSF – inmiddels een stichting – had na de oorlog nog 22 miljoen gulden in kas. Met dit geld werden onder andere financiële bijdragen geleverd aan de bouw van het Nationaal Monument op de Dam en de oprichting van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. In 1953 werd de Stichting NSF opgeheven.

EEN MONUMENT VOOR WALRAVEN VAN HALL

Wally van Hall is op 27 januari 1945 door de Duitsers gearresteerd aan de Leidse-gracht. Aanvankelijk wisten zij niet wie ze te pakken hadden, want ze zochten een zekere Van Tuyl. In de gevangenis werd Wally echter verraden. Op 12 februari 1945 is Wally van Hall aan de Jan Gijzen-kade in Haarlem gefusilleerd.

In maart 1945 stond in de verzetskrant Vrije Gedachten een In Memoriam, dat Walraven van Hall omschreef als 'één der leiders der illegaliteit, wiens gezag door niemand werd betwist'.

Kort na de bevrijding werd Walraven van Hall herbegraven op de Eerebegraafplaats in Bloemendaal. Nu, 65 jaar na de bevrijding, heeft hij een monument gekregen op een toepasselijke plaats, aan het Frede-riksplein in Amsterdam schuin tegenover De Nederlandsche Bank: een bronzen boom ligt als een gevelde reus naast de fontein.

Kijk op: www.walravenvanhall.nl